

*Дерев'янюк Л. І., канд. філол. наук,
Дорошенко С. М., канд. філол. наук, доц.,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава*

ПРИЙМЕННО-ІМЕННИКОВІ ТЕМПОРАТИВИ З ЛЕКСЕМОЮ «ПОЧАТОК» У ТЕКСТАХ СУЧАСНИХ ДОКУМЕНТІВ

Текст – головний реквізит документа. Під час його укладення треба дотримуватися вимог, серед яких достовірність, точність, логічна послідовність, повнота інформації, стислість, переконливість, стандартність. Точність виявляється в умінні оформляти й виражати думки адекватно предметові або явищу дійсності. Завдання укладача документа полягає в тому, щоб з усіх наявних мовних ресурсів вибрати найдоречніші й найпридатніші саме для цієї комунікативної ситуації.

З-поміж мовних засобів, задіяних в оформленні тексту документа, важливу роль відіграють прийменниково-субстантивні конструкції, які репрезентують значення часу. Заслугове на увагу низка темпоративів з прийменниковим компонентом, що має у своєму складі лексему початок: ргер з (із) початку + Ngen – ргер від (од) початку + Ngen, ргер до початку + Ngen – ргер перед початком + Ngen – ргер починаючи з (із, зі) + Ngen – ргер починаючи від (од) + Ngen. Вона виразно актуалізує семантику „вихідного пункту протяжності предмета, площини, а також те, що прилягає до такого пункту” [2, VII, с. 465]. Кожна із поданих вище сполук поряд з основною семантикою початкової межі дії реалізує специфічний значеннєвий відтінок, який варто враховувати у процесі підготовки тексту службового документа.

Семантично близькими є темпоративи ргер до початку + Ngen – ргер перед початком + Ngen, які вказують на дію, що відбувається до настання чітко окресленого часового орієнтира. Конструкція ргер перед початком + Ngen експлікує сему „ближче часове передування”, порівняймо: *Перед початком канікул необхідно провести позаплановий інструктаж щодо попередження та недопущення травматизму на об'єктах залізничного транспорту (Розпорядження) – Матеріали доповідей будуть опубліковані в збірнику наукових праць до початку роботи конференції* (Інформаційний лист).

Крім різниці в семантиці темпоративів ргер до початку + Ngen – ргер перед початком + Ngen, наявна відмінність і в будові адвербіалізованих прийменникових одиниць – конститuentів вирізнених синтаксем. Прийменниковий еквівалент до початку утворений за участю первинного прийменника до, що первісно функціонував із локативною семантикою. Компонент прийменникової одиниці перед початком – вторинний прийменник перед, за яким найперше закріплено часове значення. Завдяки цьому прийменниковий еквівалент перед початком передає семантику ближчого часового передування, порівняно з прийменниковою одиницею до початку. Зазначимо, що семантичні та структурні відмінності синтаксем ргер до початку + Ngen – ргер перед початком + Ngen суттєво не впливають на сферу їхнього вживання.

Складники чотирикомпонентної парадигми ргер з (із) початку + Ngen – ргер від початку + Ngen – ргер починаючи з (із, зі) + Ngen – ргер починаючи від (од) + Ngen передають значення попередності з указівкою на початкову часову межу дії. У корелятивні відношення вступають синтаксеми ргер з (із) початку + Ngen, ргер від (од) початку + Ngen. Перша найчіткіше позначає семантику початкової часової межі, напр.: *Доводжу до Вашого відома, що студент групи 302-Е Андрієць Ігор з початку семестру не відвідує заняття з дисципліни «Планування та прогнозування діяльності підприємств»* (Доповідна записка). Темпоративи ргер від (од) початку + Ngen – ргер з (із) початку + Ngen мають деякі відмінності: роль семантичних маркерів в аналізованих конструкціях виконують непохідні прийменники з (із), від (од), що структурують адвербіалізований прийменниковий комплекс. Перший із них указує, що початок дії збігається з часовим моментом. Часовий

момент, який позначає другий, не входить у той відрізок часу, від якого стартує певна дія, що й становить його іманентну ознаку, напр.: *Від початку вступної кампанії станом на 23.07.2019 року зареєстровано 5 869 електронних заяв абітурієнтів* (Звіт).

Значення вихідного моменту дії передають темпоративи ргер починаючи з (із, зі) + Ngen та ргер починаючи від (од) + Ngen. Вони вказують на проміжок часу, у межах якого має місце лише початок явища, а подальше його розгортання відбувається поза рамками часового орієнтира [1, с. 129]. Різниця в семантиці цих моделей зумовлена наявністю у складі прийменникових одиниць починаючи з (із, зі), починаючи від (од) непохідних прийменників з (із, зі), від (од). Зокрема, у структурах із прийменником з (із, зі) початковий момент дії включено до того часового проміжку, упродовж якого вона відбувається, напр.: *Починаючи з 2016 року, кафедра працює над науковою темою «Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації»* (Звіт). Різницю в семантиці цих моделей зумовлюють наявні у складі прийменникових одиниць починаючи з (із, зі), починаючи від (од) непохідні прийменники з (із, зі), від (од). Вищу функційну активність виявляють структури ргер починаючи з (із, зі) + Ngen, що пов'язано зі специфічним значеннєвим відтінком „унесення” початкового темпорального моменту до часу дії. Конструкції ргер починаючи з (із, зі) + Ngen та ргер починаючи від (од) + Ngen корелюють із синтаксемами ргер з (із) початку + Ngen – ргер від (од) початку + Ngen. Ці зв'язки виявлено у специфічних особливостях прийменників як складників мовних одиниць, що розглядаються. Зокрема, прийменники починаючи з (із, зі), починаючи від (од) співвідносні з дієприслівниками, отже, генетично пов'язані з дієсловами. Вони чітко репрезентують семантику руху, оскільки зберігають зв'язок із фазовим вербативом починати. Цієї здатності позбавлені темпоративи з прийменниками, що співвідносні з адвербіалізованими прийменниково-іменниковими формами, тобто аналітичними прислівниками, і мають у своєму складі лексему початок.

На відміну від часових структур, які містять у своєму складі лексему початок і виражають семантику передчасу, синтаксема ргер з (із) початком + Ngen називає час, після початку відліку якого має місце дія, напр.: *З настанням весняно-літнього періоду (з 01.04.2021) відновлюється рух приміського електропоїзда сполученням Полтава–Огульці на час відправлення зі станції Полтава Південна о 14 годині 42 хвилини* (Оголошення). Семантику часової наступності реалізує прийменниковий еквівалент з (із) початком. Субстантив початок функціонує у формі орудного відмінка в сполученні з первинним прийменником з (із). Останній корелює з прийменником після, що входить до складу темпоратива ргер після + Ngen на позначення семантики післячасу (*з настанням весняно-літнього періоду – після настання весняно-літнього періоду*). Є всі підстави констатувати наявність опозитивних семантичних корелятивних зв'язків між темпоративами ргер з (із) початку + Ngen, ргер від (од) початку + Ngen, які репрезентують значення передчасу, та синтаксемою ргер з (із) початком + Ngen, що виражає семантику часової наступності.

Отже, семантичне варіювання прийменниково-іменникових часових конструкцій безпосередньо пов'язане з їхнім лексичним наповненням і відображене на семантичній парадигмі речення. Темпоративи ргер з (із) початку + Ngen – ргер від (од) початку + Ngen, ргер до початку + Ngen – ргер перед початком + Ngen – ргер починаючи з (із, зі) + Ngen – ргер починаючи від (од) + Ngen, що реалізують значення початкового моменту дії, є продуктивними засобами оформлення часової семантики в текстах документів. Для них характерні специфічні семантичні відтінки, які варто обов'язково враховувати під час укладення текстів документів.

Список використаних джерел

1. Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови: монографія. Київ, 1980. 286 с.
2. Словник української мови: в 11-ти т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.; Акад. наук УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ, 1970–1980.